

Politieke participatie en politieke socialisatie bij jongeren in België

Ellen Quintelier¹

Postdoctoraal onderzoeker Onderzoeksfonds K.U.Leuven
Centrum voor Politicologie, K.U.Leuven

De Gids op Maatschappelijk Gebied, 101(3), 30-36.

In de literatuur is de laatste decennia veel ongerustheid geuit over het niveau van de politieke participatie van jongeren. Vanuit de Verenigde Staten bereikten ons door het onderzoek van Robert Putnam (2000) onheilspellende berichten over de staat van de democratie, het niveau van deelname aan het verenigingsleven en het sociaal kapitaal van de Amerikanen. Mensen, vooral jongeren, zijn minder geneigd om te participeren, ook in politieke activiteiten. De vraag is echter of dit ook het geval is in ons land. Daarom gaat dit onderzoek dieper in op deze ongerustheid en we zoeken tevens naar manieren om Belgische jongeren bij politiek te betrekken. Daarbij focust het onderzoek op vijf politieke socialisatieagenten (d.w.z. personen of instellingen die jongeren kunnen aanzetten om te participeren): ouders, vrienden, school, media en verenigingen. In tegenstelling tot eerder onderzoek, maakt de Belgian Political Panel Survey gebruik van twee golven van data (n=4,235), wat toelaat om de richting van de socialisatie na te gaan. De data werden in 2006 en 2008 verzameld bij een representatieve groep van 16- en 18-jarigen (Hooghe et al., 2009). Dezelfde respondenten werden dus twee keer bevraagd, wat ons toelaat een beter zicht te krijgen op de evolutie doorheen de tijd. Uniek is ook dat het onderzoek zowel binnen de Vlaamse als binnen de Franstalige Gemeenschap werd uitgevoerd.

Ondanks de ongerustheid die de laatste jaren gerezen is over het niveau van politieke participatie bij jongeren in Amerika en de ons omringende landen, zien we toch dat 77 procent van de Belgische jongeren in één of andere politieke activiteit participeert. Hoewel dit vaak slechts beperkte acties zijn, leiden die kleine engagementen vaak tot een sterker en meer engagement in de toekomst. Hoge verwachtingen kunnen dus rijzen naar aanleiding van de massale acties die op touw gezet zijn naar aanleiding van Music for Life², facebookgroepen als '100 Million Voices for a Real Climate Deal in Mexico 2010' of 'Mobilitazione Nazionale per chiedere la Dimissioni di Berlusconi', de petitie die getekend werden tegen de Oosterweelverbinding, het succes van wereldwinkelsproducten, etc. Wat deze activiteiten gemeenschappelijk hebben is dat ze gelinkt zijn aan een duidelijk thema. 16- en 18-jarigen zijn wat dat betreft pragmatisch: voor hen hoeven die lidmaatschappen en langdurige engagementen niet meer, tijdelijke, *ad hoc* engagementen passen veel beter in hun leefwereld. Het engagement moet vooral leuk en vrijblijvend zijn.

Hoewel deze activiteiten op korte termijn misschien niet meteen tot partijlidmaatschap zullen leiden, zetten ze jongeren wel aan om zich bewust te worden van problemen, de media te volgen over deze onderwerpen en er misschien ook met hun vrienden over te discussiëren. Deze trend kadert perfect in de verschuiving van de *citizen duty* of de *dutiful citizen* naar het *engaged of active citizenship* (Dalton, 2007). Jongeren zullen zich meer en meer inzetten voor duidelijke doelen of specifieke acties (Norris, 2005). Deze vormen van politieke participatie zijn informeler en ze vragen een beperkter engagement dan traditionele politieke activiteiten als campagnevoeren en partijlid zijn (Quintelier, 2007).

¹ **Ellen Quintelier** verdedigde op 17 december 2009 haar doctoraat rond politieke participatie en politieke socialisatie bij jongeren aan de K.U.Leuven (Centrum voor Politicologie; promotor Prof. dr. Marc Hooghe). Het Jeugdonderzoek werd gesteund door het onderzoeksfonds van de K.U.Leuven en het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek Vlaanderen. Meer informatie op <http://www.kuleuven.be/citizenship/>.

² <http://www.stubru.be/programmas/musicforlife>.

Er zijn wel verschillen in het niveau van politieke participatie: jongeren in het algemeen secundair onderwijs zijn actiever dan jongeren in het technisch en beroepsonderwijs en meisjes zijn actiever dan jongens. Deze verschillen zijn terug te brengen op verschillen in socialisatie: jongeren die niet of minder aangezet worden tot politieke participatie door ouders, vrienden en/of onderwijs, hebben lagere participatieniveaus dan jongeren die wel gestimuleerd worden. Jongeren die thuis en met vrienden discussiëren over politiek, iemand in hun familie hebben die politiek actief is, op school de actualiteit bespreken en taken in groep moeten maken, zijn actiever in politiek dan zij die dit niet doen.

Om jongeren te betrekken bij politiek moeten we hen dus zoveel mogelijk kansen geven om te participeren (al dan niet in politieke activiteiten), jongeren vertrouwd maken met verschillende (politieke) meningen en discussie over politiek en de actualiteit aanwakkeren.

1. Hoe is het met het niveau van politieke participatie gesteld³?

77 procent van de achttienjarige jongeren participeert in minstens één politieke activiteit. Dit is vrij veel aangezien we verwachten dat jongeren totaal niet actief zijn, maar voor de meesten blijft dit engagement beperkt tot af en toe een petitie tekenen of geld geven aan een goed doel. Eén vierde van de jongeren is dus ook niet actief.

Als we dan gaan kijken naar verschillende groepen (zie tabel), dan zien we dat **meisjes actiever** zijn in politiek dan jongens. Dit verschil is deels te verklaren doordat ook nieuwe vormen van politieke participatie bevestigd zijn. Jongens zijn wel vaker lid van een politieke partij en contacteren vaker politici dan meisjes.

Hoewel er op het eerste zicht een verschil lijkt tussen het niveau van politieke participatie van Belgische en allochtone jongeren, is dit verschil niet significant: **Belgen participeren evenveel als niet-Belgen** als ze jong zijn. Eerder onderzoek heeft echter aangetoond dat er wel verschillen ontstaan op latere leeftijd.

Jongeren in het algemeen secundair onderwijs (ASO) zijn actiever dan hun leeftijdsgenoten in het technisch (TSO) en beroepsecundaire onderwijs (BSO). Terwijl 84 procent van de ASO-leerlingen jarigen participeert in politiek, doet slechts iets meer van de helft van de bso-leerlingen dit.

³ Somschaal van 11 politieke activiteiten: contact zoeken met politici om een bepaalde situatie aan te klagen, lid zijn van een politieke partij, een cultureel evenement of show met een politieke inhoud bijwonen, producten bewust kopen om politieke, ethische of milieuredenen, producten bewust niet kopen om politieke, ethische of milieuredenen, geld ophalen of schenken aan een goed doel, een e-mail met een politieke boodschap doorgestuurd, bewust een sticker, badge, T-shirt,... met een politieke en sociale boodschap gedragen, een petitie getekend, deelgenomen aan legale betogingen of protest, een politieke boodschap geschreven of openbaar gemaakt.

Politieke participatie naar geslacht, nationaliteit en onderwijsvorm

		18-jarigen		
		Geen participatie	Participatie	Totaal
Totaal		23%	77%	
Geslacht*	Meisje	19%	81%	100%
	Jongen	30%	70%	100%
Nationaliteit	Belg	23%	77%	100%
	Andere	27%	73%	100%
Onderwijsvorm*	ASO	16%	84%	100%
	TSO	36%	64%	100%
	BSO	46%	54%	100%

* Dit verschil is significant

2. Van waar komen deze verschillen in politieke participatie?

Hoewel jongeren uit het ASO, TSO en BSO, jongens en meisjes, allochtonen en autochtonen evenveel participeren indien ze hiertoe aangezet worden, zien we dat er wel een verschil is in de hoeveelheid stimuli die jongeren krijgen om te participeren. Vooral het verschil tussen de leerlingen in de verschillende onderwijsvormen is opvallend.

Jongeren uit het ASO worden veel meer gestimuleerd om te participeren dan jongeren uit het BSO. Dit is niet alleen het geval op school, maar ook thuis en onder vrienden. We zien dan ook dat jongeren uit het ASO en kinderen van hoger opgeleide ouders meer gaan participeren in alle vormen van politieke participatie.

In onderstaande tabel worden de verschillen naar onderwijsvorm weergegeven voor socialisatiefactoren waarvan we weten dat ze politieke participatie beïnvloeden. Jongeren in het ASO discussiëren vaker over politiek met hun ouders, en rapporteren ook vaker dat iemand politiek actief is hun familie. Verder discussiëren ASO-leerlingen ook vaker over politiek met hun vrienden. Hieruit vloeit voort dat ze ook vaker aangeven dat er meningsverschillen over politiek zijn in de klas. Ook door het onderwijs ontstaan er verschillen: jongeren in het ASO bespreken vaker de actualiteit, en nemen vaker deel aan groepswerken en vrijwilligerswerk.

Socialisatie naar opleidingsniveau

		16-jarigen			
		ASO	TSO	BSO	Totaal
Ouders	Discussie ouders	91%	79%	68%	100%
	Politiek actief familielid	28%	24%	16%	100%
Vrienden	Discussie vrienden	75%	61%	49%	100%
	Diversiteit klas	86%	72%	60%	100%
School	Actualiteit bespreken	88%	70%	61%	100%
	Groepswork	98%	87%	78%	100%
	Vrijwilligerswerk	11%	10%	10%	100%

3. Hoe kunnen we jongeren bij politiek betrekken?

Politieke participatie is een gewoonte: eens je je engageert, is de kans veel groter dat je dit ook in de toekomst zal blijven doen. Van de zestienjarigen die in 2006 niet participeerden, participeert 45 procent nog steeds niet in 2008. Omgekeerd blijft 84 procent van de politiek

actieve jongeren in 2006 nog steeds actief in politiek in 2008. We zien dus duidelijk dat jongeren die aangezet worden om te participeren, blijven participeren. Daarom is het noodzakelijk om jongeren de mogelijkheid te bieden te participeren, van een zo jong mogelijke leeftijd, want ook hier geldt: ‘jong geleerd is oud gedaan’.

Stabiliteit van participatie

		18-jarigen		
		Geen participatie	Participatie	Totaal
16-jarigen	Geen participatie	45%	55%	100%
	Participatie	16%	84%	100%
Totaal		926	3015	3941
		23%	77%	100%

(1) Stimuleer participatie

Hoe evident het ook mag lijken: om te participeren hebben jongeren manieren nodig om zich te kunnen uiten. Jongeren zullen niet snel lid worden van een politieke partij, maar tekenen wel petities, boycotten producten en geven geld aan goede doelen. Hoewel dit maar kleine activiteiten zijn, zetten ze hen toch aan om zich meer te gaan engageren in andere politieke activiteiten. Eenmaal jongeren betrokken zijn bij politiek, zullen ze ook vaker participeren in de toekomst. Er ontstaat als het ware een participatiegewoonte. Daarom is het ook noodzakelijk om jongeren zoveel mogelijkheden te geven om te participeren: het stimuleren van schoolraden, projecten die jongeren opvoeden tot actief burgerschap en het verenigingsleven. Binnen het verenigingsleven wordt vaak geklaagd over het feit dat jongeren slechts een ‘beperkt’ engagement op zich willen nemen. Dit onderzoek toont echter aan dat juist dit beperkt engagement het begin kan zijn van een latere participatiegewoonte.

Zo is 86 procent van de jongeren die als zestienjarige lid was van de schoolraad, actief op 18 in minstens één politieke activiteit, terwijl dit bij de niet-leden 76 procent is, toch een verschil van 10 procent, zelfs na twee jaar. Projecten die actief burgerschap steunen, leiden dus niet alleen tot effecten op korte termijn, maar ook tot meer engagement op langere termijn.

Politieke participatie naar participatie in schoolraad

		18-jarigen		
		Geen participatie	Participatie	Totaal
16-jarigen	Geen lid	24%	76%	100%
	Schoolraad Lid	14%	86%	100%
Totaal		953	3122	4075
		23%	77%	100%

(2) Stimuleer diversiteit

Een tweede manier om jongeren te engageren in politiek is door ervoor te zorgen dat jongeren zoveel mogelijk in contact komen met verschillende mensen: niet alleen met jongeren met een andere politieke achtergrond, maar ook met jongeren met een andere religieuze, raciale en socio-economische achtergrond. Jongeren die regelmatig in contact komen met mensen met een andere visie en ervaringen, gaan meer participeren. Het onderwijs, verenigingsleven en de media zijn de ideale manieren om jongeren met andere meningen in contact te brengen.

Van de jongeren met politiek diverse vrienden is 82 procent politiek actief twee jaar later, terwijl dit bij diegenen die geen vrienden hebben met een andere mening over politiek slechts 68 procent zich engageert in een of andere politieke activiteit.

Politieke participatie naar politieke diversiteit vriendenkring

		18-jarigen		
		Geen participatie	Participatie	
16-jarigen - Vrienden in de klas met een andere politieke mening	Geen	32%	68%	100%
	Enkele tot veel	18%	82%	100%
Totaal		932	3072	4004
		23%	77%	100%

(3) Stimuleer discussie

Jongeren moeten niet alleen met andere mensen in contact komen, ze moeten ook met deze mensen in interactie gaan. Jongeren die thuis, met vrienden en op school over politieke en maatschappelijke onderwerpen discussiëren, gaan zich ook veel vaker inzetten voor politieke acties.

— Eenzelfde trend zien we dus bij jongeren die af en toe thuis over politiek discussiëren veel meer geneigd zijn om politiek actief te worden: 79 procent engageert zich in minstens één politieke activiteit, terwijl bij diegenen die thuis nooit over politiek spreken, zich slechts 63 procent engageert. Ouders kunnen jongeren dus ook op politiek vlak beïnvloeden.

Politieke participatie naar politieke discussie met ouders

		18-jarigen		
		Geen participatie	Participatie	Totaal
16-jarigen - Discussiëren met ouders over politiek	Nooit	37%	63%	100%
	Soms tot vaak	21%	79%	100%
Totaal		931	3050	3981
		23%	77%	100%

Conclusie

Participatie op jonge leeftijd is belangrijk om jongeren ook later aan te zetten tot politieke participatie. Als iemand al op 16-jarige leeftijd betrokken is bij allerlei initiatieven, dan kunnen we relatief goed voorspellen dat hij of zij enkele jaren later ook nog actief zal zijn. Hoewel dit op het eerste zicht ook een aanmoediging lijkt om ook het stemrecht naar 16 jaar te verlagen, hoeft dit niet noodzakelijk zo te zijn. Onderzoek heeft immers aangetoond dat de opkomst in landen waar op jonge leeftijd reeds gestemd mag worden, lager ligt dan in landen waar deze opkomst hoger is. Het is beter dat jongeren eerst een goede participatiegewoonte verwerven, voordat ze overgaan tot stemmen.

Als we kijken naar welke instellingen jongeren kunnen aanzetten tot politieke participatie, dan zien we dat vooral **ouders** en **vrienden** een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan politieke participatie door te discussiëren en zelf actief te zijn. Minder duidelijk is de rol van het **onderwijs**. Aangezien vele van de bevraagde activiteiten voor een deel gebaseerd zijn op zelfselectie, zoals de schoolraad en buitenschoolse activiteiten, vinden we niet echt grote bijkomende effecten van het onderwijs. Doordat opvoeden tot burgerzin vakoverschrijdend is, is het ook zeer onduidelijk wat scholen exact doen om jongeren te leren participeren en hoe onderzoekers dit het beste kunnen bevragen. Wel zijn er grote verschillen in de mogelijkheden die jongeren uit het ASO of kinderen van hoger opgeleide ouders hebben om meer over politiek te leren dan jongeren uit het BSO of kinderen van lager opgeleide ouders. De **media** spelen vooral een versterkende rol voor participatie: degenen die reeds politiek actief zijn, zullen in de toekomst vaker het nieuws volgen, online en offline. Hoewel het **verenigingsleven** op het eerste zicht een grote invloed op verschillende vormen van politieke participatie heeft (Quintelier, 2008), wordt dit effect toch veel kleiner eens men voor eerdere politieke participatie gaat controleren. Jongeren die actief zijn in het verenigingsleven zijn wel

politiek actiever dan jongeren die zich niet engageren, maar het verenigingsleven zet hen niet aan om in de toekomst nog meer te gaan participeren in politieke activiteiten.

Al bij al is het toch niet zo slecht gesteld met het niveau van de politieke participatie van jongeren: 77 procent van de 18-jarigen participeert in ten minste één politieke activiteit. Toch is dit geen reden om op onze lauweren te gaan rusten: jongeren hebben een groot en attractief aanbod nodig om te participeren en de kennis en vaardigheden om dit aanbod zo goed mogelijk te gebruiken. Dit is een taak voor alle socialisatieagenten: ouders, vrienden, school, media en verenigingen. Alleen als ze allen samenwerken, kan er een blijvend sociaal kapitaal gecreëerd worden.

Referenties

- Dalton, R.J. (2007) *The Good Citizen. How a Younger Generation is Reshaping American Politics*. CQ Press, Washington, D.C.
- Hooghe, M., Quintelier, E., Claes, E., & Dejaeghere, Y. (2009) *The Belgian Political Panel Survey 2006-2008. Technical report*. K.U.Leuven, Leuven.
- Norris, P. (2005) Political activism: new challenges, new opportunities. In: Boix, C. & Stokes, S. (eds.) *Oxford handbook of comparative politics* (pp.628-649). Oxford University Press, Oxford.
- Putnam, R.D. (2000) *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Democracy*. Simon & Schuster, New York.
- Quintelier, E. (2007) Differences in political participation between young and old people: a representative study of the differences in political participation between young and old people. *Contemporary Politics*, 13(2), 165-180.
- Quintelier, E. (2008) Who is Politically Active: The Athlete, the Scouts Member or the Environmental Activist? Young People, Voluntary Engagement and Political Participation. *Acta Sociologica*, 51(4), 355-370.
-